

Л. І. ЗАЇЧЕНКО

інспектор відділу аспірантури
і докторантури Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
Харків

СПОРТИВНИЙ КЛУБ У СИСТЕМІ КООРДИНАТ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ ГОСПОДАРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

У статті розглядаються питання сучасного стану правової врегульованості спортивної та фізкультурної діяльності та, зокрема, спортивних клубів як суб'єктів.

У цьому контексті зазначається невідповідність змісту чинного законодавства України сучасним процесам тотальної комерціалізації спортивних відносин. У зв'язку з цим автор розглядає можливі організаційно-правові форми юридичних осіб, що в сучасних умовах дозволяли б спортивним клубам об'єднувати діяльність, спрямовану на спортивні результати, та діяльність, що фінансово дозволяла б їх забезпечувати. Зокрема, у статті запропоновано використовувати господарсько-правову конструкцію підприємства (комерційного та некомерційного), але із певними обмеженнями їх правосуб'єктності.

Ключові слова: фізична культура, спортивна діяльність, спортивний клуб, суб'єкти господарювання, організаційно-правова форма.

Постановка проблеми. Процес руйнування ще радянської моделі системи фінансування спорту, що дійшов свого логічного завершення, фактично ставить перед суспільством гостре питання щодо необхідності комерціалізації спортивних відносин і розробки та здійснення національної спортивної реформи. У фокусі цієї реформи опинилась ціла низка юридично значимих питань, серед яких, як уявляється, центральне місце посідає проблема визначення правового статусу спортивного клубу, його організаційно-правова форма (форми), обсяг правосуб'єктності та «включення» спортивного клубу до системи відповідних організаційно-господарських відносин. Отже, необ-

хідно ставити питання про галузеву приналежність відносин у сфері фізкультури та спорту саме як комплексу об'єктів правового регулювання, виходячи із неоднорідності їх правової природи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У цілому в юридичній і особливо в господарсько-правовій науковій літературі це майже не отримало уваги. Окремі питання щодо сучасного стану прав врегульованості спортивних відносин торкалися у своїх публікаціях Р. Чередник, О. Заярний [1; 2]. Адже предметно, що в контексті суто юридичного аналізу проблематика правового положення спортивного клубу так і не отримала уваги.

Формулювання цілей. Метою статті є визначення завдань правової політики держави щодо формування перспективного модернізованого законодавства України про фізичну культуру і спорт на новій сучасній основі. Першочерговим завданням законодавчої політики у сфері регулювання відносин фізичної культури і спорту є визначення оптимальної конструкції (конструкцій) організаційно-правової форми спортивного клубу як юридичної особи в контексті сучасних вимог до його правосуб'єктності.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні безперечним є факт знаходження господарського права на етапі свого надзвичайно стрімкого розвитку. Про це свідчить і динаміка законотворчого процесу, і усвідомлення законодавцем необхідності охопити всю складну архітектоніку відносин у сфері господарювання, що своїм масштабом та глибиною постійно відкриває чергові прогалини в законодавчому їх регулюванні.

Спроби з'ясувати усю картину сучасних суспільних інтересів, що виникають у тій чи іншій сфері господарювання, логічно продукують процес численних модернізацій актів господарського законодавства, тим самим створюючи активний попит на розробку нових, більш ефективних правових механізмів взаємодії та реалізації таких інтересів. Ураховуючи постійний вплив процесів глобалізації економічних відносин та спотворений характер трансформаційно-інституційних реформ, що реально відбулись в Україні, але не досягли своїх цілей, адже вони мали б сформувати модель сучасної технологічно озброєної змішаної економіки, слід визнати, що потенціал розвитку господарського права і законодавства в цих умовах можна вважати практично безмежним [3]. Цілком логічним є той факт, що фактично в Україні існує велика кількість спортивних клубів різного спрямування та походження, серед яких є клуби з тенісу, футболу, баскетболу, дзюдо, боксу та ін. Серед таких є клуби, що забезпечують професійну підготовку спортивних досягнень, і такі, що можна віднести до фітнес-індустрії. В основу такого розподілу слід покласти кінцеве призначення такої діяльності, її характер та цілу низку змістовних ознак.

До першого різновиду спортивних клубів можна віднести такі, що належать до професійного спорту. Тобто вони мають на меті отримання *найвищих спортивних досягнень* шляхом участі в офіційно організованих спортивних змаганнях, що проводяться під егідою відповідних федерацій, до складу якої вони входять. Так, згідно зі ст. 20 Закону України «Про фізичну культуру і спорт», спортивна федерація — це (асоціація, спілка, об'єднання тощо) громадська організація фізкультурно-спортивної спрямованості, що створюється для розвитку відповідного виду спорту (версії) і керується у своїй діяльності Конституцією України, законами, іншими нормативно-правовими актами України та своїм статутом. На жаль, ні в Законі України «Про фізичну культуру і спорт», ні у господарському чи цивільному законодавстві не врегульована діяльність таких організацій, що не дає визначеності їх спеціальної правосуб'єктності як юридичних осіб.

На відміну від першого різновиду, який займається спортивною діяльністю загалом із спортсменами-професіоналами, в Україні паралельно функціонують «*любительські*» фізкультурні організації, до яких можна віднести ті клуби, що надають послуги для досягнення особистих результатів фізичного стану шляхом відвідування фітнес-центрів, тренажерних залів, заняття фізкультурою у навчальних закладах. Їх можна віднести до виду фізичної активності, який ми назвемо фізкультура. Серед таких занять можуть бути представлені, на вибір людини (клієнта): аеробіка, тхеквондо, плавання, різноманітні танці, бокс, теніс і т. д. Віднесемо їх до таких, де заняття не є обов'язковими і не мають бути постійними, тобто для власного здоров'я. За оцінкою фахівців, в Україні кількість людей, що регулярно займаються у фітнес-клубах, становить приблизно 1,3 млн осіб. Адже такі фітнес-послуги надаються в основному у містах з чисельністю населення більше 500 тис. осіб. Отже, обсяг українського ринку фітнес-індустрії, який становить 180–200 млн дол. на рік, із темпом щорічного приросту близько 10%, що має потенціал в 1 млрд дол. Звичайно, наявна криза в Україні уповільнила розвиток фітнес-індустрії. На відміну від спорту, де, як вище було зазначено, має місце боротьба за показники спортивних результатів, що фіксуються і мають шкалу оцінювання, та перемоги у публічно організованих змаганнях, що можливі у вигляді медалі, грошового призу та інших матеріальних благ. Отже, як бачимо, правове регулювання діяльності у сфері фізичної культури та спорту має ґрунтуватись на визнанні доволі різної правової природи цих відносин.

Слід зазначити, що і фізкультура з точки зору її організації має у свою чергу два напрями існування. *По-перше*, вона існує у встановлених законодавством публічно-правових формах, є складовою освітнього процесу навчальних програм ВНЗ та середньої освіти і забезпечується державою.

У ст. 30 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» йдеться про фізичну підготовку військовослужбовців, яка є складовою частиною загальної системи навчання та виховання особового складу Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, і спрямована на забезпечення фізичної готовності особового складу до професійної діяльності. Рівень фізичної підготовленості військовослужбовців, працівників правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб у встановленому порядку враховується при присвоєнні чергових військових і спеціальних звань, призначенні на відповідні посади. *По-друге*, фізкультурна діяльність може базуватись на засадах приватної ініціативи. Тобто, коли існує споживач фізкультурних послуг і суб'єкт господарювання, який їх надає. Що стосується організаційно-правової форми таких суб'єктів у цілому, то це може бути не тільки комерційне підприємство, але і громадська організація, що об'єднує інтереси осіб, зацікавлених у фізичній культурі.

Своєрідним індикатором різниці такої правової природи є особливості змісту правосуб'єктності відповідних юридичних осіб. Тому в першу чергу інтерес дослідника має бути спрямований на визначення власне організаційно-правових форм таких організацій. Адже тільки за цієї умови можна аналізувати усі наступні правові аспекти їх створення, обсягу правосуб'єктності, форм функціонування, ліквідації та реорганізації, правової природи відносин з іншими суб'єктами спортивної та фізкультурної діяльності.

Щодо організаційно-правової форми юридичних осіб як таких, слід зазначити, що юридична наука та законодавство містять різні їх класифікації, зокрема залежно від форм власності, визначених цивільним та господарським законодавством України, способів створення підприємств, порядку управління тощо. Юридичне значення класифікації господарських організацій згідно із ГК України, полягає в необхідності подальшої деталізації окремих організаційно-правових форм у спеціальних законах. Погоджуючись із сформульованим визначенням організаційно-правової форми підприємницьких товариств як системи урегульованих у законодавстві трьох типів відносин, а саме: відносин, що виникають в середині підсистеми «засновник/учасник» між її системно-структурними елементами — засновниками/учасниками з приводу створення, функціонування та припинення господарського товариства як організації; відносин, що виникають усередині підсистеми «юридична особа» з приводу взаємодії її структурних елементів — правоздатність, правовий режим майна, порядок управління; відносин, що виникають між названими підсистемами з приводу функціонування та припинення господарського товариства як юридичної особи, включаючи межі й порядок відповідальності [4, с. 10–13].

Господарське законодавство України, власне ГК України, щодо підприємств оперує такими поняттями, як організаційні форми, види і категорії підприємств, створюючи певну їх класифікацію за цілою низкою ознак. Згідно зі ст. 62 ГК України підприємство — це самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами. Підприємства можуть створюватися як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності.

З точки зору організаційної форми ст. 63 ГК України виділяє такі види підприємств: приватні, господарські товариства, підприємства, засновані на власності об'єднання громадян (колективні), комунальні та державні (в тому числі казенні). Принциповим у цьому сенсі є розподіл підприємств на унітарні та корпоративні, а також на комерційні та некомерційні. Отже, у п. 4 зазначеної статті унітарне підприємство створюється одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний капітал, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства. Унітарними є державні підприємства, комунальні, підприємства, засновані на власності об'єднання громадян, релігійної організації або на приватній власності засновника. На відміну від корпоративного підприємства, що відповідно до п. 5 статті утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства. Корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, у тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб.

Чому необхідно серед широкого арсеналу запропонованих законодавцем організаційно-правових форм юридичних осіб розглянути саме підприємства? Бо існує потужна тенденція до комерціалізації сучасних спортивних та фізкультурних відносин, коли відповідні організації уособлюють власну діяльність саме як господарську з метою отримання прибутку. Отже, комерційна та некомерційна господарська діяльність є невід'ємною складовою

або пов'язаною умовою реалізації спортивних відносин слугує сьогодні беззаперечним фактом, а тому робить обґрунтованою саме таку постановку питання.

Господарську діяльність, що базується на організації спорту вищих досягнень, можна умовно назвати *спортивний бізнес*. Адже вона включає в себе: організацію та проведення масових спортивних заходів, де сам процес змагань як своєрідне видовище набуває форми товару, а масові заходи передбачають надання цілої низки послуг. Прибуток утворюється за рахунок організації таких заходів, що мають розважальний характер, що, зрозуміло, тягне за собою надання супутніх послуг та реалізацію відповідних товарів. Серед таких можуть бути: виготовлення і продаж товарів із клубною символікою, надання послуг у сфері масової фізичної культури, використання спортивного обладнання тощо. Не виключним також є отримання доходів від надання фізкультурно-спортивних послуг на платній основі. Адже тренерська робота у клубі, підтримання основних фондів та інвентарної бази — також потребує витрат. До послуг, що може надавати такий клуб, можна віднести оренду інвентарю, вироблення сувенірів і, власне, платне надання фізкультурних та спортивних послуг. Отже, така діяльність має цілком предметну специфіку і може бути відокремлена від інших видів господарської діяльності, а отже, претендувати на специфіку предмета правосуб'єктності відповідних господарських організацій. На нашу думку, об'єднати ці різні, але пов'язані із забезпеченням можливості провадити спортивну діяльність, види господарювання можливо лише інтегруючи їх під знаменником підприємства як організаційно-правової форми суб'єкта господарювання. Можна припустити, що така сфера реалізації господарської діяльності може знаходитись у тіні і тому діяльність сучасних клубів формально може бути збитковою. Це вже питання правоохоронної діяльності у сфері спорту, де існує «тінізація» та криміналізація реальних господарських відносин. Але кількість і строки функціонування різноманітних спортивних клубів в Україні, навпаки, лише підкреслюють їх фактичну фінансову спроможність. Ті клуби, що не мають на меті отримання прибутку або такий прибуток не покриває витрати, в умовах відсутнього державного фінансування, можуть покривати видатки тільки за рахунок спонсорства. Спонсорство, як відомо, це діяльність як фізичних, так і юридичних осіб з метою отримання якогонебудь суспільного ефекту або в обмін на рекламу. На жаль, такий спосіб фінансування клубу не має систематичного характеру.

Фактична комерціалізація спортивної діяльності може забезпечуватись у результаті створення спортивних клубів у формі господарської організації, що у свою чергу може створити підприємство чи існувати у формі особливо-

го типу господарської організації. Підприємство, у свою чергу, поділяється на комерційне підприємство, що складається із господарських товариств та унітарних підприємств громадських організацій, і некомерційне, що може бути комунальним некомерційним підприємством.

Комерційне підприємство здійснює операції, кінцевою метою яких є отримання прибутку. Некомерційне підприємство ставить за мету задоволення певних потреб територіальних громад без отримання прибутку, наприклад у випадку, коли собівартість вироблених товарів перевищує платоспроможність більшості членів територіальної громади.

Потребує розгляду також і правове становище підприємств об'єднань громадян, що визначається ст. 112 ГК України, згідно з якою підприємством об'єднання громадян, релігійної організації є унітарне підприємство, засноване на власності об'єднання громадян (громадської організації, політичної партії) або власності релігійної організації для здійснення господарської діяльності з метою виконання їх статутних завдань. Право власності об'єднань громадян реалізують їх вищі статутні органи управління в порядку, передбаченому законом та статутними документами.

Засновником підприємства об'єднання громадян є відповідне об'єднання громадян, що має статус юридичної особи, а також об'єднання (спілка) громадських організацій у разі, якщо його статутом передбачено право заснування підприємств. Таким чином, комерціалізація спортивної діяльності може відбуватись і шляхом розподілу суто спортивної діяльності та комерційної діяльності, що забезпечується в формах існування спортивної громадської організації та заснованих нею унітарних підприємств як суб'єкта господарювання.

У той же час громадське об'єднання за українським законодавством — це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів. Громадське об'єднання за організаційно-правовою формою може бути громадською організацією або громадською спілкою.

Таким чином, функціонування спортивної громадської організації, а також унітарного комерційного підприємства, нею заснованого, дозволяє доволі чітко розмежувати два різних за природою види діяльності: фізичну культуру та спорт, що спрямовані на досягнення відповідних показників здоров'я, фізичної форми та можливостей організму, а з другого — комерційні послуги, що пов'язані із фізичною культурою та спортом, з відповідними платними послугами, що і забезпечують економічну можливість реалізації власне фізкультурних та спортивних досягнень.

Ще однією організаційно-правовою формою спортивного клубу може бути тільки об'єднання громадян. Такі об'єднання цілком успішно і вдало існували за радянських часів, коли знаходились на державному забезпеченні, тобто систематичне фінансування давало змогу забезпечити і сплатити заробітну плату тренерам, суддям, організувати змагання, медичну інфраструктуру та ін. У сучасних умовах неможливо уявити існування такої організації без допомоги внесків, що, на жаль, є не системними і у цьому випадку теж. Тому якщо така форма фінансового самозабезпечення є господарською діяльністю, але може бути організована не в межах громадської організації, а в межах спеціально створеної цією організацією унітарного підприємства, що прямо дозволяє Закон України «Про громадські організації». Тобто така форма господарської діяльності дозволить фактично прибуткам надходити до громадської організації, тобто фінансуватись за рахунок унітарного підприємства. Особливістю громадської організації є визначення обсягу її правоздатності. Адже ні Закон України «Про громадські організації», ні Цивільний кодекс не містять жодного пункту про це. Так, прийнято вважати, що діяльність підприємства повинна бути тісно пов'язана із її безпосередньою призначеністю. Нemoжливо допустити виробництво й реалізацію підакцизних товарів, фінансових операцій, здійснення специфічних видів діяльності з особливим правовим режимом.

Висновки. Очевидно, що дозволені види комерційної господарської діяльності мають бути «технологічно» і предметно пов'язані із спортом та фізичною культурою, залученням широкого кола споживачів відповідних послуг. В іншому випадку потенційно існує загроза маскуванню господарської діяльності під «дах» спортивних клубів, що може стати небезпечною формою тінізації і криміналізації, як спорту, так і господарської діяльності.

Разом із тим, аналізуючи статuti різних спортивних клубів, стає очевидним, що вони зазвичай формально визначають себе як громадські організації, але таким чином уможливають для себе проведення активної господарської діяльності щодо самозабезпечення спорту необхідним фінансовим ресурсом. Адже господарська діяльність не є елементом правосуб'єктності громадських організацій. У той же час системний характер включення до статутних документів прав відповідних організацій здійснювати послуги на комерційних засадах, свідчить про життєво необхідний характер «комерційного супроводження» спортивної діяльності. Отже, порушена проблема необхідності адекватної правової інституціоналізації спортивних клубів як юридичних осіб є доволі актуальною і має бути вирішена в ході спортивної реформи.

Принциповим положенням правової політики в цій сфері має стати надання суб'єктам спортивної та фізкультурної діяльності широкого вибору відповідних організаційно-правових форм — від громадської організації до комер-

ційного підприємства. При цьому слід виходити із того, що комерційне підприємство — спортивний клуб має містити спеціальну правосуб'єктність, тобто логічно передбачати заборони для цілої низки видів діяльності, що не мають зі спортом будь-якого змістовного зв'язку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Чередник Р. В. Становлення спортивного права як комплексної галузі в правовій системі України [Електронний ресурс] / Р. В. Чередник. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/App/2011_42/Cherednik.pdf.
2. Заярний О. Суб'єкти спортивних правовідносин [Електронний ресурс] / О. Заярний. – Режим доступу: http://smi.liga.net/articles/2012-01-05/3772717-sub_kti_sportivnikh_pravov_dnosin.htm.
3. Засоби та механізми господарсько-правового регулювання : кол. монографія / за наук. ред. Д. В. Задихайла. – Х. : Юрайт, 2013. – 416 с.
4. Кочергіна К. О. Зміст організаційно-правових форм підприємницьких товариств: інтереси, функції, правові засоби : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2005. – С. 10–13.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2014.

Л. И. ЗАИЧЕНКО

инспектор отдела аспирантуры и докторантуры Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Харьков

СПОРТИВНЫЙ КЛУБ В СИСТЕМЕ КООРДИНАТ ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫХ ФОРМ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

В статье рассматриваются вопросы современного состояния правового урегулирования спортивной и физкультурной деятельности, особенно спортивных клубов как субъектов.

В этом контексте отмечается несоответствие содержания действующего законодательства Украины современным процессам тотальной коммерциализации спортивных отношений. В этой связи автор рассматривает возможные организационно-правовые формы юридических лиц, которые в современных условиях разрешали бы спортивным клубам объединять деятельность, направленную на спортивные результаты и финансово обеспечивающую. В статье предложено использовать хозяйственно-правовую конструкцию предприятия (коммерческого и некоммерческого), но с определенным ограничением их правосубъектности.

Ключевые слова: физическая культура, спортивная деятельность, спортивный клуб, субъекты хозяйствования, организационно-правовая форма.

L. I. ZAICHENKO

specialist of Reserch, National Law University named after Yaroslav the Wise, Kharkiv

SPORT CLUB IN THE COORDINATE SYSTEM OF ORGANIZATIONAL AND LEGAL FORMS OF ECONOMIC ORGANIZATIONS

Problem settings. The article deals with questions of modern conditions of legal regulations of sport and physical activity, especially sport clubs as subjects.

In this context, the discrepancy of content of the working legislation of Ukraine and in modern process of total commercialism of sport relationships is emphasized. In accordance with this, the author considers all possible organizational and legal forms of corporate body, which in modern conditions allow the sport club to join activity, which is aimed to achieve sport results and activity which financially allow to provide them. In particular, it is suggested in the article the usage of legal and commercial construction of enterprise (commercial-non-commercial), but with some limitations of its legal personality.

Recent research and publications analysis. In general, in legal and especially in commercial legal science literature it is not paid attention to. Cherednik R., Zayarniy O. touched upon separate questions. Concerning contemporary state of rights of well regulated sport relationships In fact the problem of legal position of sport club is not being paid attention to in the context of special legal analysis.

Paper objective. Such pure legal questions of the form of organization of sport and physical activity, legal position of subjects of the sport activity, formation of means of government regulations, forms of international sport cooperation and so on are inevitable.

Consulting of the research. Physical training and sport have a considerable importance for society and health of the nation. This importance can be considered in the axiological aspects and in the aspect of social values and also as a quite scaled complex of social relationships, which should be directed by the state in positive directions.

The main annotation to the article

Abstract. The purpose of the article is to determine the tasks of state legal policy as to formation of the perspective contemporary legislation of Ukraine about physical culture and sport on a new modern basis. The primary task of the legislative policy in the field of regulation of relationship of physical culture and sport is to determine the optimal construction of organization and legal form of sport club as a legal entity in the context of modern requirements to its subjectivity.

Key words: physical training, sport activity, sport club, subjects of economy, organizational and legal form.